

University of Groningen

I speak, thus I belong?

van Niejenhuis, Cornelia Ybeltje

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2017

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
van Niejenhuis, C. Y. (2017). *I speak, thus I belong? The role of second language proficiency in immigrants' integration in the host society*. Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Nederlandse samenvatting

(Summary in Dutch)

Samenvatting (summary in Dutch)

In dit proefschrift staat de volgende vraag centraal: *Hoe en in welke mate is het leren van een tweede taal gerelateerd aan culturele integratie en welke factoren bevorderen of belemmeren dit?*

Meer specifiek worden de volgende drie deelvragen beantwoord: Ten eerste, welke factoren bevorderen of belemmeren de tweede taalvaardigheid van immigranten? Ten tweede, in welke mate gaat het leren van een tweede taal samen met een toenemende mate van culturele integratie? En tot slot, zijn er andere factoren van belang in de relatie tussen de verwerving van de tweede taal en culturele integratie, zoals multiculturele persoonlijkheidskenmerken en interetnische vriendschappen? Door deze vragen te onderzoeken onder verschillende groepen immigranten beogen we inzicht te bieden in de mate waarin bevindingen van zowel eerder onderzoek als van het huidige proefschrift te generaliseren zijn naar uiteenlopende groepen immigranten.

In de volgende paragrafen geven we eerst een samenvatting van de bevindingen uit elk van de studies waarover is gerapporteerd in de vier empirische hoofdstukken van dit proefschrift. Daarna worden enkele meer algemene conclusies beschreven.

Samenvatting per hoofdstuk

Hoofdstuk 2. In dit hoofdstuk ligt de focus op factoren die de vaardigheid in de tweede taal bevorderen of belemmeren. Specifiek is onderzocht of immigranten met verschillende achtergrondkenmerken ook verschillen in de mate waarin ze de Nederlandse taal verwerven. Hierbij hebben we ons gericht op een groep immigranten die doorgaans ondervertegenwoordigd is in onderzoek, namelijk immigranten die nauwelijks participeren in het gastland en een relatief lage tweede taalvaardigheid hebben (Groves & Couper, 1998; Stoop, 2005). Naast de voorspellers die zijn gerapporteerd in eerder onderzoek (zoals leeftijd op moment van migratie, en aantal jaren sinds migratie: zie voor een overzicht Chiswick & Miller, 2007), zijn andere (nieuwe) voorspellers van tweede taalvaardigheid onderzocht. Dit betreft voorspellers die gezien de specifieke achtergrondkenmerken van deze groep immigranten waarschijnlijk van belang zijn (bijvoorbeeld overeenkomst in alfabet tussen moedertaal en tweede taal).

In lijn met eerder onderzoek bleek dat de door de respondenten zelf ingeschatte tweede taalvaardigheid hoger was onder immigranten die een Nederlandse taalcursus hebben gevolgd, vrijwilligerswerk deden, een hoger opleidingsniveau hadden, vaardiger waren in hun moedertaal, jonger waren op het moment van migratie, en langer in het gastland waren. We

vonden echter geen relatie tussen de zelf ingeschatte tweede taalvaardigheid van de respondenten en geslacht, reden van migratie, of psychische problemen. Nieuwe voorspellers van de zelf ingeschatte taalvaardigheid waren overeenkomst in alfabet tussen moedertaal en tweede taal, dagelijks contact met Nederlanders in het publieke domein en het thuis spreken van de tweede taal.

In de in hoofdstuk 2 beschreven studie is een methodologische innovatie in dit type onderzoek toegepast. Niet alleen de door de respondent zelf ingeschatte taalvaardigheid is gebruikt als indicator van tweede taalvaardigheid (Beenstock et al, 2001; Carliner, 2000; Chiswick & Miller, 1995; Chiswick & Miller, 2002; van Tubergen, 2010), maar ook de score op passieve- en actieve woordenschattoetsen zijn (voor een selecte groep) gebruikt als objectieve indicatoren van tweede taalvaardigheid. Bij het gebruik van de woordenschattoetsen, bleek alleen het aantal jaren sinds migratie een significante voorspeller te zijn.

Hoofdstuk 3. In dit hoofdstuk is middels een langlopende studie onderzocht of een toename in tweede taalvaardigheid samen gaat met een hogere mate van culturele integratie. Voortbouwend op eerder onderzoek dat het belang van persoonlijkheid in integratie aantoont (bijv. Leong, 2007; Suanet & Van de Vijver, 2009; Van Oudenhoven & Van der Zee, 2002), is ook getest of de relatie tussen tweede taalvaardigheid en culturele integratie verschilt voor immigranten met uiteenlopende persoonlijkheidskenmerken. Hierbij hebben we ons gericht op multiculturele persoonlijkheidskenmerken die door training positief te beïnvloeden zijn (zie van der Zee & van Oudenhoven, 2013). Respondenten van dit langlopend onderzoek waren immigranten die slechts tijdelijk in Nederland verbleven (in de literatuur veelal *sojourners* genoemd, bijv. Wilson, Ward, & Fischer, 2013).

Uit het onderzoek bleek dat de toename in tweede taalvaardigheid samenhangt met een toename in de twee indicatoren van culturele integratie; identificatie met het gastland en attitude ten opzichte van de cultuur van het gastland. De relatie tussen tweede taalvaardigheid en identificatie was significant, ongeacht de persoonlijkheidskenmerken van de immigranten. Echter, het bleek dat een toename in tweede taalvaardigheid alleen bij immigranten met een hoge mate van *sociaal initiatief* gepaard ging met een positieve verandering in attitude ten opzichte van het gastland. Een andere interessante bevinding was dat, in de periode dat dit onderzoek is uitgevoerd, immigranten met een hoge mate van *openheid* een positievere attitude kregen ten aanzien van de gastcultuur, ongeacht de vooruitgang die ze maakten in hun tweede taalvaardigheid.

Hoofdstuk 4. In tegenstelling tot ander onderzoek naar de relatie tussen tweede taalvaardigheid en culturele integratie (bijv. Jiang, Green, Henley, & Masten, 2009; Kang,

2006), en in tegenstelling tot hoofdstuk 2 en 3 uit dit proefschrift, ligt het accent in dit hoofdstuk op kinderen van immigranten in plaats van volwassen immigranten. Deze kinderen groeien op in het gastland, gaan daar naar school en leren (dus) de taal. Echter, deze kinderen zijn ook blootgesteld aan de cultuur van hun ouders en de bijbehorende taal. Het is dan ook lastig om te voorspellen in welke mate deze kinderen vaardig worden in de tweede taal en cultureel integreren, laat staan om te voorspellen in welke mate hun tweede taalvaardigheid gerelateerd is aan hun culturele integratie.

Naast de focus op migrantenkinderen, onderscheidt deze studie zich van eerder onderzoek door (tegelijktijd) de rol van interetnische vriendschappen te bestuderen. Dergelijke vriendschappen zijn, zoals tweede taalvaardigheid, veelal gezien als een sleutelfactor in culturele integratie (Agirdag, Van Houtte, & Van Avermaet, 2011; Pettigrew & Tropp, 2006; Pettigrew, Tropp, Wagner, & Christ, 2011; Sabatier, 2008) en zijn daarom mogelijk ook een belangrijke factor in de relatie tussen tweede taalvaardigheid en integratie.

Uit de resultaten van de longitudinale analyses bleek dat tweede taalvaardigheid en interetnische vriendschappen *niet* gerelateerd waren aan de twee indicatoren van culturele integratie die in deze studie werden gebruikt (attitude ten opzichte van leden van het gastland en identificatie met het gastland). Cross-sectioneel bleek dat tweede taalvaardigheid positief samenhangt met identificatie en dat interetnische vriendschappen positief samenhangen met attitude ten opzichte van leden van het gastland. Tweede taalvaardigheid bleek geen voorspeller te zijn van de interetnische vriendschappen van migrantenkinderen op een later moment in de tijd, of vice versa. Tot slot bleek er geen sprake te zijn van mediatie; de relatie tussen tweede taalvaardigheden en culturele integratie werd niet gemedieerd door interetnische vriendschappen, en de relatie tussen interetnische vriendschappen en culturele integratie werd niet gemedieerd door tweede taalvaardigheden.

Hoofdstuk 5. Het laatste empirische hoofdstuk heeft betrekking op een daadwerkelijke interventie die gericht was op het verhogen van de tweede taalvaardigheid en de integratie van immigranten. De interventie betrof lessen in de tweede taal die werden gegeven door vrijwilligers. Dergelijke lessen zijn momenteel wijdverbreid over Nederland en worden veelal beschouwd als een aanvulling op de tweede taallessen die worden gefaciliteerd door de overheid. Vrijwilligers zijn doorgaans niet professioneel getraind als leerkracht tweede taal. Het is dan ook onduidelijk of, en zo ja in welke mate, deze lessen eigenlijk bevorderlijk zijn voor de tweede taalvaardigheid. Evenals in de voorgaande hoofdstukken van dit proefschrift, waren we ook geïnteresseerd in de relatie tussen tweede taalvaardigheid en culturele integratie. In lijn met eerder onderzoek naar de relatie tussen interetnisch contact (de Vroome, Verkuyten, & Martinovic, 2014; Nesdale, 2002) en tweede taalvaardigheid

(Rubenfeld, Clément, Lussier, Lebrun, & Auger, 2006) met culturele integratie, onderzochten we of deelnemende immigranten in de loop van de interventie significante vooruitgang boekten in termen van (a) Nederlandse taalvaardigheid, (b) culturele integratie, en (c) het gemak waarmee ze zelfstandig participeerden in de Nederlandse samenleving.

Deze langlopende studie is uitgevoerd onder een kleine groep immigranten die vrijwillig meededen aan de Nederlandse taallessen (subgroep van de respondenten uit hoofdstuk 2). Bij aanvang van de interventie participeerden ze nauwelijks in de Nederlandse samenleving en hadden ze een relatief laag Nederlands taalniveau.

De bevinding was dat de deelnemers, kleine, maar significante vooruitgang boekten op alle indicatoren van tweede taalvaardigheid (zelfinschattingen en woordenschattoetsen), en op het gemak waarmee ze zelfstandig participeerden in de gastsamenleving. De deelnemers gingen echter niet significant vooruit in mate van culturele integratie, oftewel in hun attitude ten opzichte van de gastcultuur en hun identificatie met het gastland.

Samenvatting algemene conclusies

Voorspellers van tweede taalvaardigheid

In het empirische deel van dit proefschrift onderzochten we allereerst de factoren die de tweede taalvaardigheid bevorderen of juist belemmeren (bijv. opleidingsniveau, aantal jaren sinds migratie). Hierbij hebben we ons gericht op immigranten die nauwelijks participeren in het gastland en een relatief geringe vaardigheid hebben in de tweede taal. Uit de resultaten bleek onder meer dat voor deze specifieke immigrantengroep slechts een deel van de voorspellers uit soortgelijk eerder onderzoek kon worden gerepliceerd. Ook bleek uit ons onderzoek dat de voorspellers verschilden als we objectieve woordenschattoetsen gebruikten als indicator voor tweede taalvaardigheid in plaats van de veelgebruikte en subjectieve zelfinschattingen.

De conclusie die hieruit getrokken kan worden is dat bevindingen met betrekking tot de voorspellers van zelf ingeschatte tweede taalvaardigheid niet al te gemakkelijk gegeneraliseerd moeten worden naar alle groepen immigranten. Tevens kunnen verschillende voorspellers van taalvaardigheid van toepassing zijn afhankelijk van het instrument dat wordt gebruikt om tweede taalvaardigheid te meten.

Tweede taalvaardigheden en culturele integratie

De essentie van dit proefschrift ligt in de vraag of tweede taalvaardigheid nauw samenhangt met culturele integratie en of er variabelen kunnen worden geïdentificeerd die deze relatie beïnvloeden. Het is verbazingwekkend dat dit onderwerp, voor zover wij weten, nooit eerder

longitudinaal is onderzocht (met uitzondering van Hochman & Davidov, 2014), terwijl de theoretische claim dat tweede taalverwerving een sleutelfactor of zelfs een voorwaarde voor integratie is een langlopende onderzoeksbenadering vereist (Barker, 2015; Clement, Gardner, & Smythe, 1980; Gordon, 1964; Hagendoorn, Veenman, & Vollebergh, 2003; Schumann, 1978).

Het huidige proefschrift helpt onderzoek naar dit vraagstuk dan ook een stap verder door de ontwikkeling van tweede taalvaardigheid en culturele integratie over de tijd te bestuderen. Dit stelde ons in staat om te onderzoeken of de daadwerkelijke verwerving van een tweede taal samen gaat met een hogere mate van culturele integratie, ofwel attitude ten opzichte van en identificatie met het gastland.

Vernieuwend is ook dat we in dit proefschrift factoren in beschouwing hebben genomen die de relatie tussen tweede taalvaardigheid en culturele integratie mogelijk mediëren of modereren. Dit betreft de factoren multiculturele persoonlijkheid (Van Oudenhoven & Van der Zee, 2002) en interetnische vriendschappen (Agirdag et al., 2011; Pettigrew & Tropp, 2006; Pettigrew et al., 2011; Sabatier, 2008). Al met al hebben we het onderwerp tweede taalvaardigheid en culturele integratie langlopend, vanuit verschillende oogpunten en voor verschillende groepen immigranten onderzocht.

Opmerkelijk is dat de bevindingen met betrekking tot het idee dat tweede taalvaardigheid samengaat met culturele integratie verschilden al naar gelang de groep immigranten die in het onderzoek betrokken was. Slechts voor een van de drie onderzochte immigrantengroepen (tijdelijke immigranten, ofwel sojourners) bleek het verwerven van de tweede taal samen te gaan met een hogere mate van culturele integratie. In deze groep vonden we met één van de indicatoren van culturele integratie (identificatie) een directe relatie. Voor de andere indicator (attitude ten opzichte van het gastland) werd deze relatie gemodereerd door het multiculturele persoonlijkheidskenmerk *sociaal initiatief*. Interessant is ook dat we voor sojourners met een hoge score op het multiculturele persoonlijkheidskenmerk *openheid* een positieve verandering vonden in attitude ten opzichte van het gastland ongeacht de vooruitgang die ze maakten in hun tweede taalvaardigheid.

De bevindingen uit dit proefschrift lijken erop te duiden dat immigranten verschillen in de mate waarin ze de tweede taal verwerven, en in de mate waarin de toegenomen taalvaardigheden samengaan met een hogere mate van culturele integratie. Dit impliceert dat er bij het (aan)leren van de tweede taal en de integratie van immigranten niet te gemakkelijk van het *'one size fits all'* principe uit moet worden gegaan. Deze suggestie biedt interessante aanknopingspunten voor zowel toekomstig onderzoek als toekomstige beleid op dit maatschappelijk relevante onderwerp.